

[204. 39.]

Spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het onderzoek der wetsontwerpen tot vaststelling van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1884 en betreffende den spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap in de afdelingen der Tweede Kamer heeft de volgende uitkomsten opgeleverd.

§ 1. De optreding van den heer SPRENGER VAN EYK als Minister van Koloniën en die van den heer VAN REES als Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië onder het tegenwoordig Ministerie waren door sommige leden met bevreemding vernomen. Door de aftreding van den vorigen Gouverneur-Generaal, na de verwerping van hoofdstuk II der uitgaven van de Indische begrooting voor 1884, was naar hunne meening een eerste voorbeeld gesteld dat een hooggeplaatst ambtenaar, niet behoorende tot het Kabinet, voor een parlementair votum, voor den strijd der partijen, had moeten wijken. De Minister van Binnenlandsche Zaken, samensteller van dit Kabinet, die hierin aanvankelijk een bedenkelijk praecedent zag, had of met zijnen ambtgenoot VAN BLOEMEN WAANDERS moeten aftreden, of den heer 's JACOB als Gouverneur-Generaal moeten handhaven. In stede daarvan was, op voordracht van dit Kabinet, het bestuur van Nederlandsch-Indië aan mannen toevertrouwd, die van het standpunt, door den heer HEEMSKERK in zijne *Practijk onzer Grondwet* ten opzichte der koloniale politiek ingenomen, als afbrekers te beschouwen waren, en in elk geval als aanhangers van geheel andere beginselen dan die van den vorigen Minister van Koloniën bekend stonden. Deze leden meenden dan ook de vraag te moeten stellen, of het Kabinet was overgegaan tot de koloniale politiek, door den heer VAN REES vele jaren lang op uitstekende wijze vertegenwoordigd, dan wel of de tegenwoordige Minister van Koloniën was toegetreden tot de beginselen van koloniaal beheer, waarin het Kabinet met den heer VAN BLOEMEN WAANDERS homogeen was. In de zitting der Kamer van 20 Maart jl. was door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij de beantwoording der interpellatie van den heer VAN KERKWIJK, ontkend dat de Regeering van koloniale beginselen zou zijn veranderd. Kon de Minister van Koloniën, die in de gemelde zitting niet tegenwoordig was, het toen door zijnen ambtgenoot gesprokene onderschrijven? En welke waren in hoofdtrekken de beginselen van koloniaal beheer, die door den Minister werden beleden? Zoolang deze leden niet door openhartige en ondubbelzinnige verklaringen omtrent zijne beginselen waren gerustgesteld, verklaarden zij hem hun vertrouwen niet te kunnen schenken, en ook hunne eventueele goedkeurende stem over de aangeboden begrootingswetten niet als een votum van vertrouwen te willen beschouwd zien.

Andere leden konden volstrekt niet toegeven, dat de verwerping van hoofdstuk II der uitgaven van de Indische begrooting voor 1884 tot de aftreding van dit Kabinet had moeten leiden. Zij wezen er op dat zeer uiteenlopende redenen, deels van staatkundigen, doch meerendeels van financieelen aard, tot de afstemming van dat deel der begrooting hadden geleid. Na dat votum en het verzoek om ontslag van den heer 's JACOB uit zijne betrekking was

en de optreding van een man als deze Minister, en de benoeming van den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal door de omstandigheden aangewezen. Met name de heer VAN REES werd door mannen van alle richtingen aangemerkt als beter dan iemand anders geschikt, om in het tegenwoordig tijdsgewricht het Nederlandsch gezag in Indië te doen gelden. Van de Memorie van Toelichting, die de ingediende begrootingswetten vergezelt, had men over het geheel met genoegen kennis genomen. Men kon het den Minister niet ten kwade duiden, dat hij zich er van onthouden had om reeds bij de indiening dezer begrooting in breede politieke beschouwingen te treden. Deze leden verklaarden dan ook de daden van den Minister en van 's Konings vertegenwoordiger in Indië, die zij beide met ingenomenheid hadden zien optreden en van wier beleid zij goede verwachtingen koesterden, met vertrouwen te moeten zien.

Eene derde groep van leden meende de aangeboden begrootingswetten, voor welke samenstelling den Minister slechts weinig tijd gegund was, tot zekere hoogte als creditwetten te moeten beschouwen, en hun oordeel over het beleid van dezen bewindsman tot eene volgende begrooting te moeten opschorten. Omtrent de politieke beginselen van den Minister mocht nog onzekerheid heerschen, zeker was het dat hij door zijne loopbaan in Indië, die eerst door zijn optreden als raadsman der Kroon was afgebroken, in de gelegenheid geweest was om vele onderdeelen van het koloniaal beheer grondig te leeren kennen. Deze leden wenschten dan ook met betrekking tot het koloniaal beleid dezer Regeering voorsnog eene afwachtende houding aan te nemen. Verscheidene hunner voegden er intusschen bij, dat het zwaartepunt onzer koloniale politiek naar hunne meening op dit oogenblik vooral in de aangelegenheden van Atjeh gelegen was, en dat zij zich hun oordeel over het regeeringsbeleid in deze moesten voorbehouden.

Onafhankelijk van het standpunt, waarop men zich tegenover den Minister meende te moeten plaatsen, wenschte men vrij algemeen 's Ministers inzichten te vernemen omtrent den tegenwoordigen toestand in Atjeh en de in dat gewest te volgen gedragslijn. Opnieuw werd daarbij gewezen op den verderfelijken invloed van het gebrek aan consequentie, van het telkens veranderen van richting, waardoor onze politiek in Atjeh werd gekenmerkt. Er waren leden, die den wortel van dit kwaad meenden te vinden in de overdreven inmenging der militaire bureaux te Batavia in de zaken van Atjeh, en wenschten te vernemen, in hoever de Minister belacht was op middelen, om daaraan paal en perk te stellen. Terwijl overigens de gevoelens over hetgeen ons in Atjeh te doen stond, hetzij in den zin eener meer agressieve politiek, hetzij in dien van beperking der bezette punten, ook nu weder uiteenliepen, verklaarde men hoogen prijs te zullen stellen op eene onomwonden uiteenzetting, zoo noodig in comité-generaal, van de tot dusver niet bekend geworden feiten, welke de Minister omtrent de aangelegenheden van Atjeh aan de Kamer mocht kunnen mededeelen, van de inzichten van den nieuwen landvoogd, die vóór de aanvaarding zijner hooge betrekking een kortstondig bezoek aan Atjeh gebracht had, en van de beginselen, die de ten opzichte van Atjeh te volgen staatkunde zouden beheerschen, en, naar men vertrouwde, voortaan met kracht en vastberadenheid zouden worden toegepast. Voorts wenschte men bepaaldelijk te vernemen, welke vruchten de expeditie tegen Tenom had opgeleverd, wat den Minister omtrent de bemanning der *Nisero* bekend was, en welk standpunt de Regeering met betrekking tot deze zaak had ingenomen. (1)

Sommige leden vestigden nog de aandacht op het regeeringsbeleid tegenover de Islamitische propaganda in Nederlandsch-Indië. Zij betwijfelden, of daaromtrent door de Indische Regeering wel altijd met de vereischte bedachtzaamheid werd gehandeld. De pogingen, om aan de Nederlandsche stoomschepen een ruimer aandeel te verschaffen in het rechtsreeksch vervoer der Nederlandsch-Indische Mekka-gangers, vooral ook in het belang van dezen zelf, konden zeer licht op de bevolking den min gewenschten indruk maken, alsof de bedevaarten naar Mekka door

(1) De Commissie van Rapporteurs herinnert, dat tijdens de vaststelling van dit Verslag tot eene interpellatie over de aangelegenheid der *Nisero* verlof is verleend.

de Regeering sterk werden aangemoedigd. Ging men inderdaad niet te ver, zij het ook met een goed doel, door aan de hoofden van gewestelijk bestuur op te dragen om aan de inlandsche hoofden en aan de belanghebbenden de voordeelen der nieuwe reisgelegenheid duidelijk te maken, en door de storting der passagegelden bij 's lands kassen te doen geschieden (Koloniaal Verslag van 1883, blz. 111, noot 1)? Deze leden wenschten de zienswijze van den Minister daaromtrent te vernemen, en tevens zij gevoelen te leeren kennen omtrent de te nemen maatregelen tegen onruststokers of opruiers der inlandsche bevolking, welke ook onder de uit Mekka teruggekeerde bedevaartgangers niet zelden voorkwamen. Was hij evenals zijn voorganger van oordeel, dat strafrechtelijke vervolging van dergelijke lieden de voorkeur verdiende boven den politieken maatregel van verwijdering of interneering? En achtte hij de op dit stuk in de Europeesche en inlandsche strafwetboeken en politie strafreglementen voorkomende bepalingen voldoende, dan wel kwam hem aanvulling der wetboeken met speciale strafbepalingen noodig voor?

Ook werd er in eene der afdelingen op gewezen, dat sedert kort te Hamburg eene Borneo-maatschappij gevestigd is, die zich de exploitatie eener nederzetting op de Noordkust van Borneo ten doel stelt, in verband met een stoomvaartdienst op Oost-Azië, waarvoor, naar men meende te weten, door de Deutsche Regeering een belangrijk subsidie is toegezegd. De vraag werd gedaan, of den Minister daarvan iets bekend was en of hij aan de Kamer enige mededeelingen dienaangaande zou kunnen verstrekken.

§ 2. Verscheidene der leden, die het tegenwoordig oogeblik over het geheel minder geschikt achtten voor politieke beschouwingen, meenden eene uitzondering te moeten maken met betrekking tot de financieele verhouding tusschen Nederland en Indië, en op eene uiteenzetting van 's Ministers zienswijze daaromtrent te moeten aandringen. Huns inziens bestond aan eene regeling dezer verhouding dringende behoefte; reeds had dan ook een lid der Kamer zijn voornemen aangekondigd, om ten deze het initiatief te nemen.

Er waren leden, die met bijzonder genoeg hadden kennis genomen van hetgeen in § 6 der Memorie van Toelichting omtrent het gebruik der Indische middelen gezegd werd. Zij hadden daaruit opgemaakt dat de Minister, voor en aler iets meer dan het strikt noodige ter voorziening in de onvermijdelijke behoeften van den Indischen dienst te besteden, de Indische middelen wilde zien aangewend tot uitkeering eener bijdrage aan de Nederlandsche schatkist, ter vergoeding van de uitgaven, door Nederland ten bate van Indië gedaan. Eerst daarna kon voorziening in minder dringende Indische behoeften in aanmerking komen, terwijl eventuele batige saldo's tot schulddelging zouden moeten dienen. Ook aan deze leden kwam intusschen nadere ontwikkeling van 's Ministers meening ten deze gewenscht voor.

Voorts werd, onder herinnering aan de toezegging van den vorigen Minister, om eene wijziging der Indische comptabiliteitswet voor te dragen, gevraagd hoe de Minister dacht over de werking dier wet, en of ook hij wijziging van sommige harer bepalingen, of van de verordeningen, tot hare uitvoering betrekkelijk, noodig achtte.

Tevens wenschte men te vernemen, welke voorzieningen de Minister dacht te treffen met betrekking tot de credieten boven de Indische begrooting voor 1881, waarvan de bekrachtiging den 11den October 1883 door de Kamer geweigerd was.

In twee der afdelingen werd door enkele leden de wensch geuit, dat voor 1884 geen nieuwe begrooting zou worden vastgesteld, maar de begrooting voor 1883 tot grondslag van het beheer zou blijven dienen. Deze leden meenden, dat de bepalingen der wet van 23 April 1864 (*Staatsblad* n°. 35) hiertegen geen bezwaar opleverden. Andere leden waren echter van oordeel, dat dit denkbeeld met de beginselen der comptabiliteitswet kwalijk te rijmen en ook buitendien om verschillende redenen niet aanbevelenswaardig was.

Eindelijk vroeg men eenige inlichtingen omtrent de gedragslijn, welke de Minister met betrekking tot de Billiton-zaak dacht te volgen, en omtrent den tegenwoordigen stand dier aangelegenheid. Men meende te mogen vooronderstellen, dat de Minister zich vereenigt met het gevoelen, door den samensteller van het Kabinet bij herhaling

namens de Regeering uitgesproken, dat het suppletoir contract met de Billiton-maatschappij van 7 Januari 1882 nietig is. Maar, vroeg men, acht hij het in 's lands belang verkieslijk, dat de ontginning der mijnen op Billiton na afloop van het loopend contract van Regeeringswege geschiede; of is hij gezind om die ontginning ook na dat tijdstip aan particuliere krachten over te laten, indien daarvoor aanneemelijke voorwaarden worden aangeboden? En wordt ook door hem de meening omhelsd, dat eene nadere regeling der Billiton-zaak niet behoeft te wachten op eene wettelijke regeling van het mijnwezen?

§ 3. Van verschillende zijden werd den Minister hulde gebracht voor zijn streven, om de begrooting te doen sluiten, en werd opgemerkt dat, al zijn de omstandigheden thans gunstiger dan tijdens de aanbidding der oorspronkelijke begrooting voor dit dienstjaar, het toch ook voor een groot deel aan het beleid van den Minister te danken is, dat het geraamd tekort belangrijk is geslonken en in elk geval de gewone uitgaven door de gewone middelen gedekt worden.

Desniettemin was een deel der leden van oordeel, dat de Minister den toestand der Indische geldmiddelen over het geheel te gunstig voorstelt, te veel waarde hecht aan het uitstellen van sommige uitgaven en de opbrengst van verschillende middelen te hoog raamt. Deze laatste bedenking betrof in de eerste plaats de inkomsten uit de koffiecultuur. De hoogere raming van den verkoop van koffie, ten bedrage van f 6 400 000, spruit voort uit verhooging zoowel van den geraamden prijs als van de begroote hoeveelheid der hier te lande te veilen koffie. Ofschoon men de mogelijkheid niet wilde ontkennen, dat de geraamde prijs van 32 cents per half kilogram zal worden bereikt, achtte men die raming toch tamelijk stijf; in elk geval meende men te moeten opmerken, dat de vorige Minister onder de omstandigheden, waarin hij de begrooting voor dit dienstjaar aanbood, wel gehandeld had door den prijs niet hooger dan op 30 cents te stellen. Vooral echter was dit deel der leden geneigd om het er voor te houden, dat de hoeveelheid te verkoopen koffie door den Minister hooger werd geschat, dan een voorzichtig beleid scheen te vorieren. De gemiddelde koffie-oogst op Java over de laatste vier jaren (1880—1883) bedraagt toch slechts ruim 915 000 pikols, terwijl de Minister op een verkoop van 970 000 pikols rekent. De Minister merkt zelf op, dat de gouvernements-koffiecultuur door de aanwending van meer zorg, niet het minst bij de keus der voor beplanting geschikte terreinen, tot eene hoogte gebracht is, waarop zij zich nog wel eenigen tijd, maar toch bezwaarlijk op den duur zal kunnen staande houden, vermits gaandeweg slechts gronden van mindere hoedanigheid voor aanleg van nieuwe tuinen beschikbaar zullen blijven. Moet het, zoo werd gevraagd, dan niet raadzaam geacht worden de hoeveelheid te verkoopen koffie met bescheidenheid, en althans niet hooger dan den gemiddelden oogst der laatste jaren, te ramen? Door over te veel koffie te beschikken, kan de Regeering ook in verzoeking geraten om aanwezige koffie te vroeg in veiling te brengen, terwijl het artikel, zooals bekend is, door liggen in waarde rijst. Is voorts bij de schatting van den oogst van dit jaar wel voldoende rekening gehouden met de koffiëbladziekte? Volgens de jongste berichten begon die ziekte ook in den Oosthoek grootere beteekenis te verkrijgen en waren er vele boomen bladerloos, hetgeen op den volgenden oogst van invloed zal zijn. Van Middel-Java luiden de berichten nog ongunstiger. Eindelijk waren er leden die meenden te moeten vragen of de Minister, wanneer hij de verkregen eindcijfers der begrooting betrekkelijk bevredigend noemt, daarbij alleen het oogenblikkelijk rechtstreeksch belang der schatkist op het oog heeft, dan wel of hij ook de overtuiging bezit, dat die cijfers verkregen zijn zonder verwaarloozing van de belangen der bevolking en zonder schade voor de toekomst.

Tegenover deze bedenkingen werd door vele andere leden gewezen op de omstandigheden, die eene hoogere raming der opbrengst van verschillende middelen schenen te rechtvaardigen. Van deze zijde werd betoogd, dat de Minister niet alleen op goede gronden de opbrengst der opiumpacht op een hooger cijfer had gesteld, maar ook omtrent den prijs en de hoeveelheid der te veilen koffie

geene ongegronde verwachtingen had opgewekt. Door de opbrengst der koffieveilingen, zoowel in 1883 als in de eerste maanden van 1884 gehouden, was bewezen dat de vorige Minister den prijs te laag geraamd had. Men werd in dwaling gebracht, wanneer men alleen afging op den middelprijs van de »goed ordinair Java» en de betere soorten niet in aanmerking nam; terecht werd er door den Minister op gewezen, dat de genoemde soort in 1883 op verschillende veilingen slechts van 28 tot 30 cents had opgebracht, terwijl de middelprijs der koffie over het geheele jaar nog 32 $\frac{3}{4}$ cents had bedragen. De jongste koffieoogst in Brazilië was ongetwijfeld zeer ongunstig geweest, terwijl ook die in 1884 zich ongunstig liet aanzien. Daarbij moest gelet worden op den geringen voorraad koffie in de tweede hand, die in de laatste jaren door de dalende prijzen huiverig geworden was zich ruimer te voorzien, dan voor dadelijke consumtie vereischt werd; het leed geen twijfel, dat de zoogenaamde onzichtbare voorraden thans veel geringer zijn, dan in den regel het geval is. Met het oog op de thans bekende gegevens was er voor den Minister dan ook geen reden, om de blijkbaar onjuiste raming van zijn voorganger te handhaven. En wat de hoeveelheid te verkoopen koffie betreft, de Minister had zich gehouden aan den vroeger steeds gevolgden regel, dat over niet meer koffie wordt beschikt dan de gemiddelde oogst der laatste vijf jaren heeft bedragen. In de jaren 1879—1883 zijn toch gemiddeld op Java ruim 986 000 pikols koffie ingeleverd, terwijl de Minister slechts op een verkoop van 970 000 pikols rekent (1). Wel blijft de gemiddelde oogst der laatste vier jaren tot een lager cijfer beperkt, omdat de voordeelige oogst van 1879 dan niet wordt medegerekend en de ongunstige oogst van 1880 op de uitkomst groteren invloed uitoefent; maar het middelfcijfer van vijf jaren pleegt als maatstaf te worden aangenomen, en in de koffiebladziekte schijnt geen voldoende reden te zijn gelegen, om thans van dien regel af te wijken.

Intusschen zoude men, ter nadere toelichting van de raming der hier te lande te verkoopen hoeveelheid koffie, er prijs op stellen eene opgave te ontvangen van de nog aanwezige hoeveelheid uit vroegere oogsten.

De vraag werd gedaan, welke uitkomsten de zending van een ambtenaar naar Brazilië, tot het instellen van een onderzoek naar den stand der koffiecultuur aldaar, heeft opgeleverd. Ook werd gevraagd of het voornemen bestaat om de methode van koffiedrogen, waarvoor op de in 1883 gehouden tentoonstelling te Amsterdam aan den uitvinder eene medaille is toegekend, in toepassing te brengen; sommige leden meenden echter te weten, dat die uitvinding bij nader onderzoek niet proefhoudend was gebleken. Is, vroeg men nog, wellicht ook van andere uitvindingen van den jongsten tijd betrekkelijk de koffiebereiding aan de Regeering gebleken?

§ 4. Met genoegen had men in de Memorie van Toelichting gelezen dat de Minister ten volle instemt met de opmerking, »dat het thans meer dan ooit dringend noodzakelijk is om zoowel tegen hooge uitgaven te waken als bedacht te zijn op het scheppen van nieuwe middelen». Men vertrouwde, dat de Minister bij zijne werkzaamheid in die richting krachtig zou worden gesteund door den Gouverneur-Generaal.

De woorden des Ministers, dat het middel om besparingen te verkrijgen vooral zal moeten worden gezocht »in de keus van geschikte ambtenaren, van welke kan worden verwacht dat zij bij de beschikking over 'slands gelden met nauwgezetheid en op oordeelkundige wijze zullen te werk gaan», hadden zeer de aandacht getrokken. In het algemeen erkende men ten volle dat het vooral wegens de omvangrijke en moeilijke taak, die in Indië met een betrekkelijk klein korps ambtenaren moet worden verricht, van het hoogste belang is te trachten om door goede keuzen de beschikbare krachten zoo doelmatig mogelijk aan te wenden. Intusschen hadden de aangehaalde woorden van den Minister, gevolgd door de verzekering, »dat in die richting krachtig zal worden opgetreden», met het oog op het verledene op sommigen een pijnlijken indruk gemaakt.

(1) De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat volgens een sedert het afdelingsonderzoek uit Indië ontvangen telegram de koffie-oogst van dit jaar op 873 000 pikols wordt geschat.

Onder dien indruk werd gevraagd, waaraan het was toe te schrijven dat men zich vroeger niet voldoende in deze richting bewogen had, en of de waarborg, dien ons regeeringstelsel ten opzichte van de gewichtigste benoemingen in het advies van den Raad van Indië gezocht heeft, ijdel gebleken was. Schuilt, vroeg men, in elk geval het kwaad niet nog meer in de organisatiën dan in de ambtenaren, en is niet in de laatste jaren op menig punt te veel uitbreiding a.n het ambtelijk personeel gegeven?

In sommige afdelingen trad men over de middelen, die er toe konden leiden om de Indische financiën duurzaam te verbeteren, in eenigszins bredere beschouwingen. Men zou het geenszins kunnen goedkeuren, indien in het vervolg bij de bevordering van ambtenaren te veel gelet werd op het verkrijgen der voor het oogenblik meest gunstige uitkomsten voor de schatkist. Daardoor zou een bedenkelijke strijd in het leven geroepen worden tusschen het eigenbelang der ambtenaren en de belangen der aan hun bestuur toevertrouwde bevolking, waarmede ook Indië's financiële toekomst voorzeker niet zoa gebaat worden. Wilde men de Indische ambtenaren met een oprechte toewijding aan de belangen der schatkist bezielen, die met de behartiging van Indië's duurzame belangen hand aan hand zou gaan, dan moest men in bunne oogen eenheid tusschen die belangen scheppen. Dit kon alleen geschieden door eene financiële regeling die, behoudens nakoming van behoorlijk omschreven verplichtingen tegenover het moederland, de inkomsten van Indië uitsluitend voor Indië zou bestemmen en derhalve zou waarborgen, dat de vruchten van overleg en spaarzaamheid aan Indië ten goede kwamen. (Vergelijk het aangeteekende in § 2 van dit Verslag). Daartoe mocht men zich echter niet bepalen. Om zooveel mogelijk belangstelling in een goed financieel beheer te wekken, ware het niet voldoende Indië tot een afzonderlijk belastinggebied te vormen, maar behoorde men bovendien binnen dien wijden kring weder enger belastingkringen te organiseren voor plaatselijke aangelegenheden, zooals er nu reeds bestaan voor de inlandsche dessa en tot zekere hoogte voor het district, met betrekking tot hetgeen in arbeid wordt opgebracht. Bij eene dergelijke financiële decentralisatie behoefde nog volstrekt niet aan zelfbestuur gedacht te worden. Wel was het de vraag, of niet de tijd geacht kon worden te zijn gekomen voor het schenken van gemeente-instellingen aan plaatsen, waar eene genoegzaam talrijke Europeesche bevolking wordt gevonden. Daar echter, waar van zelfbestuur geen sprake kon zijn, zou de financiële decentralisatie zich moeten bepalen tot het toekennen aan de besturende ambtenaren van eene zekere zelfstandigheid op financieel gebied, onder eene redelijke controle. Ook in meer algemeenen zin schieen grootere zelfstandigheid van de gewestelijke bestuurders noodig; reeds meermaals is gewezen op het tijdroovend karakter hunner correspondentie met het centraal gezag en op den nadeeligen invloed, door de ver gedreven inmenging van dit laatste uitgeoefend.

Aan deze beschouwingen knoopte zich in de bedoelde afdeelingen eene bespreking vast van de tegenwoordige inrichting van het centraal bestuur in Indië. Uit die inrichting vloeit, zeide men, een gestadige strijd voort tusschen de secretarie en de directeuren, alsmede tusschen den Raad van Indië en die hoofdambtenaren, die zich ook weder in veelschrijverij en tijlverlies oplost. Hadden de directeuren zelf in den Raad van Indië zitting en werd de secretarie tot een bureel van redactie beperkt, zoo zou er met vrij wat minder omslag en op vrij wat doeltreffender wijze worden bestuurd. Herziening van het Regeeringsreglement, sedert welks vaststelling de omstandigheden aanmerkelijk gewijzigd zijn, werd in verband met een en ander wenschelijk geacht. Ook waren er leden, die de vergaderingen van den Raad van Indië voortaan in het openbaar wenschten te doen plaats hebben. Door enkelen werd gevraagd, of dit staatslichaam, bij uitbreiding van den werkkring der directeuren, niet in het raderwerk van ons bestuur kon worden gemist.

§ 5. Met belangstelling had men kennis genomen van de plannen van den Minister tot versterking der inkomsten. Vele leden hadden met instemming gezien, dat deze Minister tot uitbreiding van middelen wil geraken, »eensdeels door bestaande belastingregelingen te verbeteren en ongemoe-

tiveerde ongelijkheden weg te nemen, anderdeels door het productieve vermogen der koloniën te verhoogen". Alleen mochten zij de opmerking niet weerhouden, dat de termen dezer tegenstelling niet zeer juist zijn gekozen. Immers eene verbeterde regeling van het belastingwezen zou op zichzelf reeds veel tot verhoogen van het productief vermogen van Indië bijdragen. Uit de zinsnede, die op de aangehaalde woorden volgt, en waarin van »verbeteringen en aanvullingen der belastingregelingen" wordt gesproken, in verband met de in § 5 der Memorie van Toelichting vermelde belastingplannen, blijkt dan ook dat de Minister onder »verbetering der belastingregelingen" niet zoozeer verstaat wegneming van onbillijkheden en hervorming van schadelijke belastingen, gelijk het spraakgebruik zou meebrengen, maar daaraan veeleer de eenigszins gewrongen betekenis hecht van verhoogen en vermeerdering van heffingen. Het verschil tusschen beide opvattingen is groot en moet bij de beoordeeling van het programma des Ministers wel in het oog gehouden worden.

Met de meening van den Minister dat het dringend noodig is, ook voor de toekomst der financiën, om door het wegnemen der belemmeringen, welke thans nog aan de ontwikkeling onzer bezittingen in den weg staan, tot verhoogen van het productief vermogen van Indië te geraken, kon men zich geheel vereenigen. Ook was men met den Minister van oordeel, dat onder die belemmeringen het op vele plaatsen ontbreken van deugdelijke communicatiemiddelen en van irrigatie-werken eene eerste plaats bekleedt. Intusschen was het der aandacht niet ontgaan dat, terwijl de Minister zich in de eerste jaren er toe wenschte te bepalen om den aanbouw van spoorwegen met krachtige hand voort te zetten, het zich vooralsnog niet laat aanzien, dat voor dien aanbouw in de eerstvolgende vier jaren meer dan ongeveer 4 miljoen 's jaars zal worden besteed. Daarvoor zouden dan, wanneer de financiële toestand niet mocht toelaten in alle behoeften op het gebied der openbare werken te gelijker tijd te voorzien, andere werken desnoods tijdelijk worden achtergesteld. Dat met die andere openbare werken niet slechts bedoeld worden buitengewone irrigatie-werken, maar ook werken van meer gewonen aard, schijnt te volgen uit de bezuiniging, die reeds op deze begrooting vooral op de ramingen voor openbare werken is toegepast. Het reeds niet zeer ruim bedrag van ongeveer 4 miljoen, dat in de eerste jaren voor aanleg van spoorwegen zal worden uitgetrokken, wordt dus naar alle waarschijnlijkheid slechts voor min of meer groote offers van plaatselijke of provinciale belangen verkregen. Houdt men daarbij in het oog, dat de Minister door verhoogen van belastingen 6 à 7 miljoen wil trachten te verkrijgen, zonder dat in de belasting in arbeid, waaruit nu reeds in de zware eischen der schatkist voor een groot deel wordt voorzien, vermindering gebracht wordt, dan zal men aan 's Ministers plannen tot verhoogen van het productief vermogen van Java — van onze overige bezittingen wordt in de Memorie van Toelichting niet gesproken — wel geen ander dan een uiterst bescheiden karakter toekennen.

Verscheidene leden meenden dan ook met nadruk te moeten verklaren dat het hun onverklaarbaar voorkwam, hoe de Minister, met zijne overtuiging omtrent de noodzakelijkheid van verhoogen van Java's productief vermogen door openbare werken, zich voor dat doel tevreden meent te mogen stellen met hetgeen hij op de gewone middelen denkt te kunnen vinden. Van den anderen kant begrepen zij niet hoe in de omstandigheden, waarin Java verkeert, de Minister de, zij het betrekkelijk bescheiden som, die hij voor openbare werken bestemt, uit de gewone middelen meent te mogen putten. De Minister grondt zijn stelsel, dat in Indië voor productieve uitgaven als die tot aanleg van spoorwegen in den regel niet geleend zou mogen worden, op het wisselvallige der baten uit de gouvernements-suiker- en koffiecultuur, waarvan de eerste over eenige jaren geheel zal ophouden en de laatste niet duurzaam op dezelfde hoogte zal kunnen worden gehandhaafd. Gaarne erkende men met den Minister, dat daarin een reden ligt om met de uitzetting van gewone uitgaven met groote voorzichtigheid te werk te gaan. Doch bewijst dit wat de Minister bewijzen wil? Men wees er op, dat de winsten uit de koffiecultuur met terzijdestelling van de eischen eener gezonde oeconomie, en, voor een deel althans, van de voorschriften van het Regeerings-

reglement worden behaald; dat de inkomsten uit de opiumpacht, volgens den tegenwoordigen landvoogd, »ter zake van het toenemend bederf der bevolking" worden verkregen; dat over het geheel de lasten op Java's inheemsche bevolking zwaar drukken, en haar nog weinig uitzicht op de vruchten van haar arbeid laten; men herinnerde er aan, hoe Java door vreeselijke epidemiën is geteisterd, die in twee jaren de bevolking van vijf residentien met meer dan 170 000 zielen hebben verminderd, terwijl de bestaande inrichting van den geneeskundigen dienst tekortschoot om die ziekten met eenige kracht te bestrijden; hoe in vele streken de veiligheid nog geheel onvoldoende is en over het geheel de eerste voorwaarden van maatschappelijken en oeconomischen vooruitgang nog niet zijn verwezenlijkt; hoe de formatie van het Indische leger bij voortdoring zeer veel te wenschen overlaat. Waar men staat tegenover feiten als deze, die zonder veel moeite met andere waren aan te vullen, en waaruit blijkt hoeveel er nog aan ons Regeeringsbeleid ontbreekt en hoeveel er nog ter verzekering van ons gezag te doen overblijft, daar vroeg men of het aanging om een deel der gewone inkomsten in »direct en indirect zeer productieve werken", zooals de Minister de spoorwegen noemt, te gaan beleggen, en daartoe die inkomsten nog met 6½ miljoen te gaan opdrijven?

Doch toegegeven, dat het aangaan van leeningen ten laste van het moederland ter voorziening in Indische behoeften, ook al worden renten en aflossing door Indië voldaan, eigenaardige bezwaren heeft, vroegen vele leden of niet in de overdracht van de reeds aangelegde en nog aan te leggen Staatsspoorwegen aan particulieren, waarvoor solide aanbiedingen zijn te verkrijgen, eene gereede gelegenheid te vinden ware om de reeds bestaande schuld af te lossen en de toekomstige Indische begrootingen van alle uitgaven voor spoorwegen te ontlasten? Die maatregel scheen te meer aanbevelenswaardig, omdat het te vreezen stond dat de rechtstreeksche voordeelen der spoorwegen, althans wanneer zij van Staatswege geëxploiteerd worden, op den duur niet aan de verwachtingen van den Minister zouden beantwoorden. Het was niet onopgemerkt gebleven dat de Minister, ofschoon vooralsnog niet genegen om de spoorwegen te vervreemden, dit denkbeeld, dat trouwens in de Kamer vele voorstanders vindt, niet bepaald verwierpt, maar het in overweging wenschte te houden, in afwachting van den uitslag zijner pogingen om de begrooting op de voorgestelde wijze in evenwicht te brengen. Doch zelfs al bracht men de oeconomische nadeelen niet in rekening, aan het bestrijden der kosten van den spoorwegbouw met de gewone middelen verbonden, dan nog scheen de vraag gewettigd wat den Minister waarborgde, dat eene zoo in elk opzicht aanbevelenswaardige gelegenheid tot overdracht der spoorwegen aan particulieren ten allen tijde zou open blijven? Deze leden meenden dan ook den Minister ernstig in overweging te moeten geven, om alsnog in den aangegeven zin handelend op te treden. Mocht die weg, waarop reeds bij de behandeling der door den vorigen Minister aangeboden begrooting met klem van redenen is aangedrongen, worden ingeslagen, dan zou de aflossing der schuld, welke Nederland voor Indië heeft aangegaan, verzekerd, de behoefte aan opdrijving van belastingen verminderd, de waarborg voor eene geregeld sluitende begrooting, met inbegrip van eene billijke bijdrage aan het moederland, versterkt, en de gelegenheid, om eventueele voordelige saldo's tot verhoogen van het productief vermogen onzer bezittingen in Indië aan te wenden, vermeerderd zijn, terwijl uit eene goed geregelde particuliere spoorweg-exploitatie, met een behoorlijk *cahier de charges*, ook voor den Staat meer rechtstreeksche voordeelen zouden mogen verwacht worden.

Deze beschouwingen bleven intusschen niet zonder tegenspraak. Vele andere leden konden zich niet met het plan van den Minister, om met den bouw van spoorwegen voor Staatsrekening voort te gaan en de daarvoor te besteden uitgaven uit de gewone middelen te vinden, zeer goed vereenigen. Ten gunste daarvan pleitte naar hunne meening, behalve de door den Minister aangewezen wisselvalligheid van sommige groote bronnen van inkomsten, ook de onzekerheid van de door den Minister voorgespiegelde verhoogen der opbrengst van verschillende bestaande middelen, terwijl van het scheppen van eigenlijke nieuwe middelen

niet bleek en ook bij den bestaanden oeconomischen toestand van Indië moeilijk sprake zijn kon. Dat met den aanleg van spoorwegen niet zoo snel zou kunnen worden voortgegaan, wanneer die uit de gewone middelen moest geschieden, dan wanneer daarvoor door het moederland leeningen werden aangegaan, die door Indië zelf bezwaarlijk zouden kunnen worden gesloten, moest worden erkend. Het was echter nog de vraag, of eene meer geleidelijke voortzetting van den spoorwegbouw een zoo groot nadeel mocht heeten; in elk geval waren met den aanleg van spoorwegen in Indië uit geleende gelden eigenaardige bezwaren verbonden. Wel is waar zouden deze bezwaren worden ondervangen, indien besloten werd de spoorwegen aan particulieren over te dragen. Doch ook daartegen bestonden bij deze leden gewichtige bedenkingen. Zij konden het althans alleszins goedkeuren, dat de vorige Minister de voorstellen der Handelsmaatschappij of der combinatie GROLL-MAARSCHALK tot aankoop van alle of van sommige spoorweglijnen niet had aangenomen. In het bijzonder door aan de Handelsmaatschappij enkel de productieve Oosterlijnen af te staan, zou men in dezelfde fout vervallen zijn die hier te lande bij den aanleg van het spoorwegnet is begaan, dat namelijk de voordeeligste lijnen aan particulieren werden overgelaten, terwijl de Staat de minder voordeelige onder bezwarende voorwaarden zelf moest aanleggen. Behalve financiële gronden, pleitten ook redenen van militairen en politieken aard er voor, om althans de hoofdlijnen op Java in handen van den Staat te houden. Met name de voorgestelde lijn Djokjokarta-Tjilatjap was uit een militair oogpunt wellicht nog gewichtiger, dan uit dat der verhooging van het productief vermogen van Java. En dat het uit een politiek oogpunt niet vrij van bedenking was, in Indië machtige maatschappijen, wellicht met vreemd kapitaal werkende, naast de Regeering te plaatsen, behoefde, naar men meende, niet meer te worden herinnerd.

Werd het plan van den Minister, om den aanleg van spoorwegen uit de gewone middelen voort te zetten, alzoo door eenige der voorstanders van Staatsexploïtatie goedgekeurd, ook bij sommige leden, die niet onvoorwaardelijk tegen overdracht der spoorwegen aan particulieren gekant waren, vonden 's Ministers denkbeelden ontersteuning. Van deze zijde werd er op gewezen, dat het voor de bij eventueelen verkoop der spoorwegen te bedingen voorwaarden niet onverschillig was, hoeveel er nog aan de verbinding tusschen de Ooster- en Westerlijnen ontbrak. Door de lijn Djokjokarta-Tjilatjap zouden de eindpunten der bestaande lijnen althans aanmerkelijk nader tot elkander gebracht worden; en daar overigens de groote voordeelen dezer lijn onbetwistbaar mogen geacht worden, terwijl de Staatsspoorwegen op Java in het algemeen niet te duur gebouwd zijn, verklaarde men zich bereid om met den Minister in zijne afwachende houding ten opzichte ener te nemen beslissing omtrent den verkoop dier wegen mede te gaan.

Overigens verzocht men den Minister, bij de eerstvolgende gelegenheid aan de Kamer gespecificeerde staten te willen overleggen, waaruit duidelijk blijken kon hoeveel tot dusver aan den aanleg der Indische spoorwegen besteed is en welke de bruto- en netto-opbrengsten der exploitatie geweest zijn, en waarin de gewone verwarring tusschen kosten van aanleg, van uitrusting en van exploitatie vermeden was. Alleen daardoor zou het verschil van gevoelen over de meerdere of mindere rentabiliteit der spoorwegen, dat zich ook nu weder openbaarde, tot oplossing kunnen gebracht worden.

Naar aanleiding van het gezegde in de derde alinea van § 4 der Memorie van Toelichting merkten sommige leden nog op, dat de Minister de wijze, waarop de baten uit de gouvernementen-koffiecultuur worden verkregen, veel te gunstig voorstelt. Terwijl zij erkenden, dat de zoogenaamde Preanger-regeling verbeteringen heeft aangebracht, meenden zij dat de meerdere zorg, waaraan de Minister de tegenwoordige oogstcijfers toeschrijft, zich voor een groot deel oplost in verzwaring van den arbeid der bevolking door meer bewerking en bemesting van den grond, waardoor aan zijne mindere geschiktheid wordt te gemoet gekomen. De betere keus der voor beplanting geschikte terreinen, waarvan de Memorie van Toelichting gewaagt, komt naar hunne meening veelal neder op het aan de bevolking gesteld alternatief, van of op weinig geschikte of afgelegen gronden koffieboomen te planten, of haar eigen gronden aan

de koffiecultuur ten offer te brengen. Voor een groot deel der verplichte koffiecultuur voldoet de prijs van f 14 per pikol dan ook niet aan de voorwaarde van voldoende belooning, bij art. 56 van het Regeeringsreglement gesteld. Alleen door voortdurenden aandrang bij ambtenaren en hoofden kan, waar men niet in exceptioneel gunstige omstandigheden verkeert, de gedwongen cultuur nog worden gehandhaafd. Uit den aard der zaak kan op die wijze geen goed werk worden verkregen en gaat veel productieve kracht verloren.

Andere leden konden dit ongunstig oordeel over de verplichte koffiecultuur niet onderschrijven, maar drongen er op aan, dat op den ingeslagen weg tot verbetering en uitbreiding dier cultuur, waarvan de vruchten nu reeds in meer overvloedig oogsten beginnen geplukt te worden, met kracht zou worden voortgegaan. Naar hunne overtuiging was ondanks de bezwaren, waarop de Minister wijst, de koffieproductie zelfs nog voor vermeerdering en verbetering vatbaar, mits aan de cultuur van dat product van regeeringswege slechts met onverflauwd ijver de hand werd gehouden. Men wees bijvoorbeeld op de West-Indische bereiding; onder anderen bij een van de jongste veilingen der Handelsmaatschappij waren deze soorten een aanzienlijke fractie boven taxatie verkocht. Ook meenden zij dat het verlies der thans nog uit de suikercultuur voortvloeiende baten, door wijziging in de toekomst van het aangenomen stelsel, zeer wel kon worden ontgaan, en dat de Regeering door een verstandig beleid ook uit die cultuur nog aanzienlijke voordeelen voor de schatkist zou kunnen verkrijgen.

§ 6. Met betrekking tot de plannen van den Minister op het gebied der belastingen, in § 5 der Memorie van Toelichting in grove trekken ontwikkeld, meenden sommige leden dat de Minister weinig aanleiding had om zich te beroepen op de »gewichtige stappen" tot »voortdurend betere toepassing der tegenwoordige bepalingen", die in de laatste jaren zijn gedaan, daar de bedoelde fiscale maatregelen in Indië zeer impopulair waren gebleken en geenszins de verwachte gunstige uitkomsten hadden opgeleverd. Ook bleek, ofschoon de Minister erkent dat de inlandsche bevolking reeds zeer zwaar belast is, wel van plannen om de opbrengst van verschillende belastingen te doen stijgen, maar zeer weinig van vermindering van lasten, die onevenredig drukken.

Door andere leden werd hiertegen opgemerkt, dat het gebrek van groote impopulariteit voornamelijk aan de patentbelasting eigen was, doch dat daaruit niet volgde dat de thans door den Minister aangegeven maatregelen een even ongunstigen indruk zouden maken. Deze leden hadden met genoegen gezien, dat het den Minister met de herziening van verschillende belastingen ernst was.

Er waren echter ook leden die, onder herinnering aan de batige saldo's welke Indië in vroeger tijd opleverde, zich teleurgesteld toonden over de wijze waarop de Minister, met voorbijgang van werkelijk doelmatige middelen, tot vermeerdering van inkomsten wil geraken. Zonder overigens thans van andere middelen te gewagen, wenschten zij 's Ministers zienswijze te vernemen over het plan van zijnen voorganger tot exploitatie der djatibosschen in eigen beheer.

Ofschoon men de meeste van 's Ministers plannen nog slechts als voorloopig meende te moeten beschouwen, achtte men het met het oog op de omstandigheid, dat zij met uitzondering van de inkomende rechten eerst aan het oordeel der Kamer zullen worden onderworpen, wanneer zij op eene ingediende begrooting onder de middelen voorkomen, gepast om reeds nu enkele bedenkingen tegen die plannen in het midden te brengen. Men wenschte echter ook deze bespreking slechts als eene voorloopige te zien aangemerkt, en zich zijn oordeel over 's Ministers denkbeelden omtrent belastingherziening voor te behouden, totdat zij een meer bepaalden vorm zullen hebben aangenomen.

Pacht van het slachten van rundvee enz. Wordt de ongelijkheid dezer belasting in de Preanger regentschappen en elders werkelijk door niets gerechtvaardigd? Men merkte op dat het in de Preanger regentschappen bestaande samenstel van belastingen in verschillende opzichten van het elders op Java heerschende verschilt. Zoo werd er in 1872 een

andere maatstaf voor de landrente voorgeschreven, en wordt er, ten gevolge van het verbod van verbruik van opium, dat overigens zeer gunstig op de welvaart werkt, geen opiumbelasting geheven. Bovendien is de belasting op het slachten van rundvee in de Preanger niet, gelijk elders, verpacht, en dientengevolge veel minder bezwarend; immers de verpachting leidt tot tal van vexatiën, en werkt bovendien de diefstallen van vee zeer in de hand, daar de vee-dieven veelal met de pachters heulen. Men kon dan ook vooralsnog den Minister niet toegeven, dat tegen de voorgenomen oprijving dezer belasting, die door geenerlei verlichting van lasten zou worden opgewogen, geen bezwaar bestaan kan.

Invoerrechten. De vraag werd gedaan, op welke artikelen de Minister het invoerrecht wenschte te verhoogen. De bewering, dat de Minister goede gronden kon hebben om zich hierover nog niet uit te laten, ten einde de belanghebbenden niet te vroeg te waarschuwen, kon met betrekking tot deze belasting, die aan vaststelling door de Wetgevende Macht is onderworpen, slechts weinig gewicht in de schaal leggen.

Voor het geval het in de bedoeling van den Minister mocht liggen, het invoerrecht op manufacturen te verhoogen, meenden sommige leden, die van oordeel waren dat de invoerrechten niet altijd door de binnenlandsche consumenten, maar ook door de buitenlandsche producenten betaald worden, daartegen nu reeds te moeten opkomen.

Van diezelfde zijde werd in overweging gegeven, liever het tarief van uitvoerrechten, waardoor in Indië op zeer geschikte wijze in de behoeften der schatkist kan worden voorzien, aan te vullen. Men vroeg of de Minister niet genegen zoude zijn tot indiening van voorstellen in den geest van die, welke eenige jaren geleden door de Kamer zijn verworpen, doch thans wellicht beter zouden worden ontvangen. Met name werden tin en tabak genoemd als artikelen, die voor verhooging van uitvoerrecht in aanmerking konden komen.

Andere leden, voor verhooging van sommige invoerrechten niet ongunstig gestemd, konden zich met den aandrang op verscherping van het tarief van uitvoerrechten niet vereenigen, en zouden veeleer vermindering van sommige dier rechten gewenscht achten. Zij wezen er op, hoe bijvoorbeeld het uitvoerrecht op de koffie bij den tegenwoordigen marktprijs tot 6 pct. van de bruto-opbrengst beloopt, en aan de vrije teelt van dit product een zwaren druk oplegt.

Accijns op het gedistilleerd. Men beschouwde de met dit middel genomen proef als mislukt, en betwijfelde vooralsnog of het den Minister zou gelukken daaruit voor de schatkist noemenswaardige voordeelen te verkrijgen.

Accijns op tabak. Door eenige leden werd opgemerkt dat, wanneer de Regeering het behoud van het patentrecht nevens de klassenbelasting hier te lande onaannemelijk acht, er ook geen reden bestaat, om in Indië een licentierecht op den verkoop van tabak als eene verbruiksbelasting op dat artikel te beschouwen. Wat hiervan echter zijn moge, zeker zullen de op Java en Malura gevestigde tabaksverkoopers in het klein het licentierecht als eene nieuwe, hun opgelegde belasting beschouwen. Reeds betalen zij ter zake van hun bedrijf eene belasting van 2 pct. van hun inkomen. Gaan de plannen van den Minister door, dan komt daarbij eene tweede directe belasting voor allen, die een afzonderlijk huis — veelal slechts een van bamboe opgeslagen hut — bewonen. Het licentierecht zou dan de derde directe belasting zijn. Men betwijfelde, of eene dergelijke opeenstapeling van lasten in een land, waar elke directe belasting eene bron van misbruiken en vexatiën is, waar de geringe inkomsten het den ingezetenen onmogelijk maken, de belastingen anders dan bij kleine gedeelten te betalen, en waar de groote massa der belastingsschuldigen benevens een goed deel van hen, die met de heffing belast zijn, niet kan schrijven, met de eischen van een voorzichtig beleid ware overeen te brengen. Ook door leden, die niet onvoorwaardelijk tegen de voorgenomen nieuwe regeling gestemd waren, werd sterk betwijfeld of uit dezen hoofde op eene vermeerdering van

inkomsten van niet minder dan f 1 200 000 zou kunnen gerekend worden.

Verponding. De opmerking werd gemaakt, dat over de oprijving dezer belasting nu reeds geklaagd wordt.

Klein zegel. Men erkende, dat dit middel bij eene verbeterde verordening zonder overwegend bezwaar meer dan thans kon opbrengen.

Recht van overschrijving van vaste goederen. Sommige leden wezen op de gegronde bezwaren, die hier te lande tegen het recht van overgang op vaste goederen worden ingebracht, en meenden dat diezelfde redenen pleitten tegen uitbreiding van het in Indië bestaande recht van overschrijving tot de rechten van opstal en van erfpacht, die aldaar hoofdzakelijk met het bezit van landbouw- en nijverheidsondernemingen verbonden zijn.

Belasting op rijtuigen. Met instemming had men vernomen, wat de Minister over het buitensporig tarief der belasting op rij- en voertuigen van de inlandsche bevolking aanvoert.

Belasting op het bedrijf. Bij een deel der leden vond de voorgenomen verhooging van den aanslag der vreemde Oosterlingen in de bedrijfsbelasting bijval. Intusschen had men het daarvoor door den Minister onder meer aangevoerd argument, dat aan de vreemde Oosterlingen middelen tot vermeerdering hunner inkomsten ten dienste staan, waarvan door Europeanen om beweegredenen van verschillenden aard geen gebruik kan gemaakt worden, niet zonder eenige bevreemding vernomen.

Volgens een ander deel der leden kon bij vergelijking van de draagkracht van Chineezten en Europeanen niet wel volstaan worden met de gezichtspunten, die de Minister aangeeft. Men mocht niet voortijzen dat de Chineezten met enkele uitzonderingen meer en meer genoodzaakt zijn om hun onderhoud te zoeken in een en hetzelfde bedrijf, den tusschenhandel, waarin de verdiensten, door de scherpe concurrentie der groote massa, tot een laag peil worden teruggebracht. Tegenover de opmerking dat de Chineezten, met uitzondering van het onderhoud der wegen welke door hunne wijken loopen, vrij zijn van alle heerendiensten, stelde men dat zij in den regel geen anderen grond bezitten dan den ondergrond hunner woningen, en daardoor ten opzichte van de heerendiensten, die op den grond rusten, in een bijzonderen toestand verkeerden. Werd tot verhooging van hun aanslag overgegaan, dan zouden in elk geval inkomsten beneden zeker bedrag moeten worden vrijgelaten; ook ter voorkoming van ontevredenheid scheen dit raadzaam.

Huisgeld van niet-heerendienstplichtigen op Java en Madura. In drie afdeelingen, waar dit onderwerp tot bespreking aanleiding gaf, kon men zich met het ter verlichting van dit plan aangevoerde geenszins vereenigen.

Het gaat niet aan, zeide men, de verdeling der lasten ongelijkmatig, den toestand onbillijk te noemen, alleen omdat > de eene inlander wél, de andere niet heerendienstplichtig is." In een groot deel van Java vormt de heerendienstplicht een last, die van ouds op den grond rust, op welks huurwaarde de inlander den Souverein voor een groot deel als rechthebbende beschouwt; waar de grond communaal is, is de heerendienstplicht eene voorwaarde, waaronder het genot van een aandeel daarin wordt toegestaan. Bovendien bestaat voor andere bedrijven dan de landbouw eene speciale belasting, die op het bedrijf.

Men ontkende daarom niet dat, om tot eene goede regeling der belastingen te komen, het wenschelijk kan zijn om de diensten en werken van plaatselijken aard, waarin de heerendiensten voorzien, met voorzichtigheid ook ten laste van de niet-landbouwers te brengen, bijv. door ze te leggen > in het algemeen op den gegoeden persoon", zooals reeds in 7795 dessa's geschiedt. Zie Koloniaal Verslag van 1883, bladz. 87. Dat art. 57 van het Regeeringsreglement zich tegen dergelijke regeling verzet, kan niet worden toegegeven; immers de totale arbeid, in heerendienst te verrichten, zou niet worden vermeerderd.

Maar al verzetste art. 57 zich tegen zulk eene regeling, die anders ook door den Minister als de juiste zou worden beschouwd, wat belet dan om eene verandering van dat artikel voor te stellen? In ieder geval kan deze bepaling geen reden zijn om, den druk der heerendiensten voor de grondbezitters, op welks zwaarte de Memorie van Toelichting wijst, onverminderd latende, daar een andere belasting voor de niet-heerendienstplichtigen naast te stellen.

Te minder aannemelijk werd het denkbeeld van zulk eene belasting geacht, omdat zij ook aan de uitvoering van het bedoelde art. 57 van het Regeeringsreglement een hinderpaal in den weg zou leggen. Van de trapsgewijze vermindering der heerendiensten, waarvan dit artikel spreekt, is, met uitzondering der conversie van pantjen- en enkele andere diensten in een hoofdgeld, nog zeer weinig gekomen. Ongetwijfeld is de zwaarte van den druk der heerendiensten, belemmerend als hij voor den landbouw werkt, een groot beletsel tegen een omzetting van die diensten in een equivalent in geld; ongetwijfeld zou verdeling van dien druk over meerderen, ten gevolge waarvan ook meerderen in het equivalent in geld zouden dragen, de omzetting gemakkelijker maken. Daartoe zou echter de uitvoering van 's Ministers denkbeeld uit den aard der zaak den weg sluiten.

Verscheidene leden voegden hier nog bij, dat zij ook met het oog op den tegenwoordigen landvoogd het oogenblik bijzonder gunstig achtten, om den overgang der belasting in arbeid in belasting in geld krachtig ter hand te nemen en daardoor een zeer ernstigen oeconomischen hinderpaal weg te ruinen. Zij wezen daarbij op hetgeen in die richting door den vroegeren resident PRUYS VAN DER HOEVEN in Palembang is gedaan, en op de gunstige resultaten, die dit voor de bevolking en de schatkist heeft opgeleverd. Op die wijze zou ook voor den inlander de gelegenheid worden geopend, om zijn grondrecht geheel naar eigen inzichten te regelen.

Men kwam er eindelijk nog eens op terug dat allen, die een ander bedrijf dan den landbouw uitoefenen, reeds aan een directe belasting, die op het bedrijf, zijn onderworpen. Behoefte dat aan een billijker verdeling van plaatselijke lasten, die aan belanghebbenden duijtelijk kan worden gemaakt, niet in den weg te staan, geheel iets anders zou het zijn om naast de bedrijfsbelasting, die voor de groote massa reeds bezwarend is, nog eens een tweede directe belasting, zooals de Minister die op het oog heeft, te stellen. Gaat het aan, vroeg men, om van zoo geringe lieden als waarop de bedrijfsbelasting rust, daglooners en daarmede gelijkgestelden er onder begrepen, zulk een tweede directe belasting te heffen? Ook waren er leden die opmerkten, dat indien het huisgeld, evenals het ter vervanging van de pantjendiensten ingevoerde hoofdgeld, door tusschenkomst der dessahoofden zal worden geheven, knevelarijen en malversaties zeker niet zullen uitblijven. Men vreesde dan ook, dat deze heffing tot groote ontevredenheid zou leiden. Sommige leden voegden er bij, dat naar hunne meening voor overgang van de heerendiensten in belasting in arbeid de tijd nog niet gekomen was.

Landrente. In overeenstemming met den inhoud van de interpellatie, in de zitting der Kamer van den 17den Mei 1883 tot den vorigen Minister gericht, werd van meer dan éene zijde betoogd, dat de Regeering ten aanzien dezer belasting geheel op den verkeerden weg is. Het Regeeringsreglement, zeide men, heeft bij art. 59 voorgeschreven, dat de grondslagen voor den aanslag in de landrente bij algemeene verordening worden vastgesteld. De bedoeling van dit voorschrift was, dat de regeling van 1819 door eene andere zou worden vervangen, die bepaalde *grondslagen* voor den aanslag zou aanwijzen. Nu is de verordening van 1819 ingetrokken, terwijl eene verordening, die in 1872 in hare plaats werd uitgevaardigd, sedert als onbruikbaar ter zijde gesteld is. In afwachting dat de gegevens, noodig voor eene beslissing omtrent eene nadere regeling van den aanslag, zouden zijn verkregen, is de aanslag van 1877 voor 1878 en volgende jaren bestendigd, onder voorbehoud dat »de hoofden van gewestelijk bestuur bevoegd zijn om elk jaar — onder nadere en vóór 1 October in te roepen goedkeuring van den Gouverneur-Generaal — wijziging in den aanslag te brengen, waar dit, in verband met verkregen betere gegevens omtrent de

opbrengst en de uitgestrektheid der gronden, noodig wordt geacht". Dat hierdoor geene grondslagen gelegd zijn, zooals door het Regeeringsreglement worden bedoeld, schijnt geen nader betoog te behoeven. Toch worden de cijfers van den aanslag voortdurend, onder beroep op de aangehaalde bepaling, veranderd, en kondigt de Minister in de Memorie van Toelichting aan, dat daarmede zal worden voortgegaan. »De nieuwe regeling der landrente", zegt hij, »behoeft natuurlijk niet te worden afgewacht om de onjuiste aanslagen te verbeteren. Reeds dadelijk zullen te hooge aanslagen tot het juiste peil teruggebracht moeten worden, terwijl de te lage aanslagen eerst gaandeweg en met vermijding van te groote schokken zullen kunnen worden opgevoerd". Wat heeft men echter te verstaan onder *onjuiste* aanslagen en onder het *juiste* peil, zoolang de grondslagen ontbreken, waarnaar de aanslag moet worden geregeld? Op die vraag wenschte men 's Ministers antwoord te vernemen.

In verband daarmede werd gewezen op hetgeen namens de Indische Regeering is geantwoord op eene soortgelijke vraag van ambtenaren, aan wie verbetering van den aanslag in de landrente onder de bestaande verordening was opgedragen. In het *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch-Indië*, n°. 3766, deel XIX, afl. 3-4, bladz. 235 en 236, leest men:

»Juist om te weten, welke maatstaf den grondslag der nieuwe regeling behoort uit te maken, welk percentage niet te drukkend zal zijn, heeft de Regeering onderzoekingen noodig geacht *zonder het resultaat dier onderzoekingen te kennen, is Zij niet in staat een bepaalden maatstaf aan te wijzen.*

»Wel laat het zich aanzien, dat een aanslag naar de bruto-opbrengst in het algemeen te zwaar zal zijn *en een naar de netto-productie tot groot financieel nadeel voor den lande zal leiden, zoodat wellicht een doorslag tusschen bruto- en netto-productie zal moeten worden genomen of wel eene vaste grondrente voor verschillende soorten van gronden, vermeerderd met een zeker percent van de netto-opbrengst maar daargelaten, dat Zij dan toch ook thans met geen mogelijkheid zou kunnen bepalen, welke doorslag of welke grondrente en welk percent het meest aannemelijk zou zijn, wenscht Zij bovendien niet beschouwd te worden als alleen tusschen de twee hier genoemde stelsels te weifelen, maar in eene keuze geheel vrij te zijn en in geen enkel opzicht op het resultaat der onderzoekingen vooruit te loopen.*

En verder:

»Immers wanneer allerwege bij de aanslagen billijkheid en gelijkmatigheid worden betracht, zal de wetenschap wat de belastbaarheid der landbouwende bevolking is, met welk bedrag en waarom zij met dat bedrag belast is, de Regeering in staat stellen een grondslag te kiezen, die groote schokken voorkomt.

Is dit laatste niet in lijnrechten strijd met het voorschrift van het Regeeringsreglement, dat met het leggen der grondslagen wil zien begonnen? De Regeering keert de zaak om en wil feitelijk met de herziening van den aanslag beginnen, om daarna grondslagen vast te stellen, die in den daardoor verkregen toestand passen.

In eene andere circulaire, dd. 14 April 1878, werd onbewimpeld verklaard, dat bij den aanslag »in het algemeen slechts het beginsel op den voorgrond staat, dat de aanslag niet mag worden opgevoerd boven de draagkracht der bevolking, dat er *niet* mag worden aangeslagen voor *meer* dan de bevolking gevoeglijk kan opbrengen".

Het bedenkelijke van zulke voorschriften springt, naar men meende, het sterkst in het oog voor streken, waar het individueel grondbezit zich gehandhaafd heeft er waar de grond sedert lang een zekere koopwaarde vertegenwoordigt, die natuurlijk berust op het feit, dat de grondlasten eenig deel van de zilveren opbrengst van den grond aan den bezitter laten. Van ambtenaren, met dergelijke instructiën toegerust, heeft de grondbezitter elk oogenblik verlies van de waarde van zijn grond te vreezen.

In de Memorie van Toelichting wordt het bewijs van bestaande ongelijkheid in de grondlasten geput uit cijfers omtrent hunne verhouding tot de *bruto*-opbrengst van den grond. Men leidde daaruit af, dat de Minister zich geen juist begrip vormde van de eischen, waaraan grondlasten behooren te voldoen. Immers de geschiedenis der verordening op de landrente van 1872 had opnieuw geleerd,

dat de *bruto*-opbrengst geen rationeële maatstaf voor de grondlasten was. Er zijn, zeide men, op Java gronden, waarvan de netto-opbrengst niet minder dan de helft der *bruto*-opbrengst bedraagt. Doch evenzoo is er vrij wat grond in cultuur, die minder dan de productiekosten opbrengt; bij voorbeeld die, vallende in de laagste categorie der verordening van 1872, met eene *bruto*-opbrengst van f 10 tot f 20. Voort schijnt de Minister voorbij te zien, dat de landrente slechts een onderdeel der grondlasten uitmaakt; daarnevens staan de heerendiensten en voor een deel der grondbezitters de cultuurdiensten. Voor den grondbezitter komt het natuurlijk op het *totaalcijfer* der grondlasten aan. De besturende ambtenaren plachten dan ook, voor zoover de voorschriften van het centraal bestuur hun inzichten niet verduisterd of hun handen gebonden hadden, rekening te houden met de overige op den grond drukkende lasten. In 's Ministers stelsel schijnt daarvoor geen plaats meer te zijn.

Ten slotte werd opgemerkt, dat de verhoogde raming van de opbrengst der landrente in 1884, ten gevolge van hetgeen de Minister »verbetering» van den aanslag noemt, weinig overeenstemt met de in de Memorie van Toelichting voorkomende mededeeling, dat »te hooge aanslagen reeds dadelijk tot het juiste peil zullen moeten worden teruggebracht, terwijl de te lage aanslagen eerst gaandeweg en met vermindering van te groote schokken zullen kunnen worden opgevoerd». Hoe dikwijls men deze woorden ook herlas, men kon er niet anders uit opmaken dan dat de opbrengst der landrente aanvankelijk *lager* zou moeten zijn dan tot dusver.

Suiker. Onder herinnering aan de aanzienlijke baten, die de suikercultuur in vroeger jaren afwierp, drongen sommige leden op herziening der wet van 21 Juli 1870 (*Staatsblad* 136) aan. Nu de Minister er zelf op wijst, dat in het gemis van den cijns over het product van den vrijen aanslag bij de met het Gouvernement in contract werkende fabrieken, thans geraamd op f 480 000, doch die in 1890 allicht tot ruim f 1 000 000 zullen gestegen zijn, bijtijds zal moeten worden voorzien, vertrouwden zij dat bij de toekomstige nieuwe regeling de belangen der schatkist naar behoren zouden worden behartigd.

Andere leden, die herstel der gouvernements-suikercultuur volstrekt ongeraden zouden achten, erkenden de billijkheid eener belasting op de suiker-industrie, doch meenden, vooral ook met het oog op de zware concurrentie der beetwortelsuiker, te moeten waarschuwen tegen overdreven eischen van den fiscus, die voor de industrieelen zeer licht noodlottig zouden kunnen zijn.

Ook waren er leden, die gaarne door den Minister nader zouden zien uiteenzetten, wat hem er toe leidt om na 1890 nog een speciale belasting op de suiker-industrie te willen leggen, welke overigens aan alle lasten, ook aan uitvoerrecht, onderworpen is. Zij wezen er op, dat de door den Minister bedoelde cijns een contractuële verplichting is, uit de laatstelijk aangegane overeenkomsten voortvloeiende. Welke reden, vroegen zij, bestaat er om, wanneer de cijns met die contracten een einde zal nemen, er een belasting voor in de plaats te stellen en deze dan ook tot de andere ondernemingen uit te strekken?

Zout. Terwijl het voornemen der Regeering, om het zoutmonopolie krachtiger te handhaven, op zichzelf instemming vond, werd toch gevraagd, of zoowel het belang der bevolking als het te keer gaan van den clandestienen zoutaanmaak en van de malversatiën der pakhuismeesters niet zeer zou worden gebaat door verlaging der belasting. Het voorbeeld van Britsch-Indië, waar de vermeerdering van het verbruik na dergelijken maatregel de opbrengst der belasting in korten tijd weder op hetzelfde peil heeft gebracht, dat zij te voren bereikte, scheen voor eene toestemmende beantwoording dezer vraag te pleiten. Van eene andere zijde werd beweerd, dat de belasting op het zout niet bovenmatig kon genoemd worden.

§ 7. Van verschillende zijden werd instemming betuigd met de beginselen van financieel beleid, in § 6 der Memorie van Toelichting ontwikkeld. Intusschen werd door sommige leden opgemerkt, dat die beginselen veel ruimte in de

toepassing laten, en dat in het bijzonder de grenzen van Indië's behoeften bij eene zoo matige raming van prijs en hoeveelheid der te verkoopen koffie, als de Minister aanbeveelt, en bij uitkeering eener bijdrage aan Nederland, wel eens al te nauw zouden kunnen worden getrokken.

Andere leden waren van oordeel, dat het tijdstip van uitkeering der bijdrage niet al te ver mag worden verschoven; in elk geval zou, bij voortzetting van den spoorwegbouw uit de gewone middelen, van voordeelige saldo's, die tot schulddelging zouden zijn te besteden, wel niet licht sprake zijn. Hieraan werd de vraag vastgeknoopt in hoever Indië, behalve het reeds genoten aandeel, ten bedrage van 45 millioen, in de opbrengst der geldleening van 1883, nog een aandeel zou behoeven in de te sluiten nieuwe geldleening, welke in de zitting der Kamer van 25 Maart 1884 door den Minister van Financiën is aangekondigd.

Uitgaven in Indië.

AFDEELING I.

Men vroeg, hoe het stond met de bijwerking van den achterstand bij de Algemeene Rekenkamer, en of vereenvoudiging in het financieel beheer, door herziening van de comptabiliteitswet of van de daarop gegronde verordeningen, niet tot vermindering der uitgaven voor dat college zou kunnen leiden.

Vergelijk voorts het aangeteekende in § 4 van dit Verslag.

AFDEELING II.

Sommige leden hadden met genoegen uit de Memorie van Toelichting ontwaard, dat volgens den Minister op twee rubrieken van uitgaven, tot deze afdeeling behoorende, in het vervolg niet onbelangrijk zal kunnen worden bezuinigd.

Met belangstelling zag men te gemoet wat de Minister zou kunnen doen om, zonder der justitie te schaden, het aantal praeventief gevangenen te verminderen. Hoe gemakkelijk het op Java is, zich door ontvluchting aan de justitie te onttrekken, blijkt uit het groot aantal gedeserteerde inlandsche soldaten, die rustig hier of daar leven.

AFDEELING III.

Algemeen betuigde men zijne ingenomenheid met de vermindering der posten voor verlofs- en non-activiteits-traktementen, wachtgeld, onderstanden, pensioenen en gagementen, waaruit men, ook in verband met het gezegde in de Memorie van Toelichting, afleidde dat het den Minister met het tegengaan van misbruiken in verband hiermede ernst is. In het bijzonder sprak men de verwachting uit dat op de wijze, waarop aan civiele ambtenaren geneeskundige certificaten tot het bekomen van verlof verstrekt worden, scherp zou worden toegezien.

Het had bevreesd verwekt, dat nog geen mededeeling is gedaan omtrent den uitslag der opium-enquête. Men vroeg of de stukken, tot deze zaak betrekkelijk, spoedig aan de Kamer zullen worden overgelegd. Intusschen had men met genoegen gezien dat een ambtenaar van het binnenlandsch bestuur, als een energiek man bekend, met de leiding der maatregelen tegen den smokkelhandel belast is.

Kan de Minister iets naders mededeelen omtrent het gebrek aan zilveren pasmunt in de binnenlanden van Java?

AFDEELING IV.

Is met de afschaffing van heerendiensten op Java en Madura thans zoo ver gegaan, als de opbrengst van het bij wijze van equivalent ingevoerde hoofdgeld toeliet, of schieten er van die opbrengst nog gelden over?

De post van f 586 980 voor schadeloosstelling wegens het gemis van heerendienstplichtigen, bij onderafdeeling 36 uitgetrokken, is f 4500 hooger dan volgens de oorspronkelijke raming, zonder dat deze verhooging is toe-

gelicht. Men verzoekt den Minister, de reelen der verhoogde raming alsnog te willen mededeelen.

Is de Minister reeds in het bezit van het advies van den Gouverneur-Generaal over de uitbreiding van de stoompaketaanvaart op de Molukken? Zoo ja, welke is de strekking van dat advies, en in welken zin denkt de Minister ten deze te handelen? Acht de Minister den tijd niet gekomen, om aangaande de voortzetting van het contract met de Nederlandsch-Indische Stoomvaartmaatschappij een beslissing te nemen, en omtrent deze aangelegenheid een nieuwen toestand voor te bereiden?

Bij onderafdeeling 53 worden gelden aangevraagd voor verschillende soorten van uitgaven, tot meer dan één departement van bestuur behoorende. Men verzoekt den Minister, op dezen post in het vervolg in den uitgewerkten en toelichtenden staat eene soortgelijke splitsing toe te passen, als bij onderafdeeling 29 is aangebracht.

AFDEELING V.

Men waardeerde het, dat de Minister met betrekking tot het inlandsch onderwijs eene vereenvoudiging wil aanbrengen, die men met de noodige zorg voor dat onderwijs zeer goed bestaanbaar achtte. Dat de kweekscholen voor inlandsche onderwijzers geen zeer gunstige uitkomsten opleveren en het van overheidswege gegeven onderwijs aan de inlandsche bevolking eene meer praktische inrichting behoeft, scheen toch moeilijk te ontkennen. Terwijl men de uitwerking van 's Ministers denkbeelden met belangstelling te gemoet zag, meenden echter sommige leden te moeten vragen, of men met de voorgenomen vereenvoudiging niet al te ver zou gaan, door de Nederlandsche taal geheel uit de leervakken voor de kweekscholen te doen vervallen.

Het plan tot reorganisatie der burgeravondschool te Soerabaja vond bijval.

Men wenschte de laatste bij het Departement ontvangen bijzonderheden te vernemen omtrent de epidemieën, die een deel van Java nog teisteren. Heeft de geneeskundige dienst het mogelijke gedaan om op de hoogte te komen van de oorzaken dier ziekten en van hetgeen gedaan kan worden om volgende epidemieën tijdig zoo krachtig mogelijk te bestrijden? En welke zijn de inzichten van den Minister omtrent de bestaande organisatie van dien tak van dienst?

Ook werd gevraagd, of de van Regeeringswege toegezegde overleggingen omtrent een onderzoek naar de cholera-bacillen reeds tot eenig resultaat hebben geleid.

De toelichting van den post voor het mijnwezen gaf aanleiding tot de vraag, welke van de tot dusver gedane onderzoekingen geen praktische waarde hadden.

AFDEELING VI.

Door vele leden werd instemming betuigd met het voornemen van den Minister, om de formatie van het korps ingenieurs op minder weelderigen voet in te richten. Zij herinnerden, hoe de tegenwoordige formatie indertijd was ingevoerd in strijd met het advies van het lid der Kamer, den heer STIELTJES, die niet zooveel ingenieurs noodig achtte, maar meer aan opzichters en architecten wilde overlaten. Intusschen werd door sommige leden de vraag gesteld, of op deze personen, die in den regel minder ontwikkeld zijn dan de ingenieurs, overal eene zoo strenge controle zou kunnen worden gehouden, als in het belang der schatkist dringend noodig is.

Dat de Minister bij de posten voor openbare werken op merkbare wijze het snoeiens had gebezigd, werd door verscheidene leden, zoo in het belang van een oordeelkundig gebruik der toegestane sommen als wegens den tegenwoordigen toestand der Indische financiën, zeer toegejuicht. De opmerking werd gemaakt, dat de Minister in het bijzonder om op dit gebied, waar de noodige spaarzaamheid tot dusver maar al te dikwijls ontbrak, tot een beter beheer van 's lands gelden te geraken, de krachtige medewerking van het Indisch bestuur zal behoeven. Eenige leden achtten evenwel met betrekking tot de lagere cijfers, door den Minister aangevraagd, eenige nadere toelichting

niet overbodig. Waarom de Minister gemeend heeft dat verschillende uitgaven, door zijn voorganger noodig geacht, in 1884 konden achterwege blijven, wordt niet in bijzonderheden aangeduid. Alleen wordt in de Memorie van Toelichting met enkele woorden gezegd, waarom voor gevangenissen een lager cijfer wordt uitgetrokken, en voorts verwezen naar de omstandigheden, dat het jaar reeds verstreken zal zijn, wanneer de definitieve begrooting zal zijn vastgesteld, en dat de tegenwoordige toestand der Indische financiën niet toelaat aan alle eischen op het gebied der openbare werken te gelijker tijd te voldoen. Indien echter de uitgaven noodig waren, zooals bij de aanvankelijk ingediende begrooting werd gesteld, dan kon het motief, dat met de meeste nieuwe werken niet wordt begonnen vóór de definitieve vaststelling der begrooting, naar de meening dezer leden slechts weinig gewicht in de schaal leggen; immers dan zou getracht moeten worden, den verloren tijd in te halen. Het minst begrepen zij de verminderde raming voor bruggen, wegen en andere waterstaatswerken, waarvoor de bij het eerste ontwerp aangevraagde posten in de toelichting als noodzakelijk werden voorgesteld. Ook werd nadere toelichting gewenscht van 's Ministers overtuiging, » dat door oordeelkundige aanwending der toegestane sommen ook het thans tot een lager cijfer aangevraagde bedrag zal volstaan, om aan de eischen van het oogenblik te voldoen », alsmede van het verband tusschen bedenkingen van Indische autoriteiten tegen eene verhooging der kosten van onderhoud op de begrooting voor 1877 en de thans op die kosten aangebrachte vermindering. Hoe komt het, meenden de hier bedoelde leden te mogen vragen, dat tot dusver niet oordeelkundig werd te werk gegaan, en op welke wijze stelt de Minister zich voor, dat daarin verandering zal komen? Wordt met meer oordeelkundige aanwending der toegestane sommen wellicht ruimer gebruik van heeren-diensten bedoeld? Staat het eindelijk bij den Minister vast dat niet zal worden te kort gedaan aan eischen, die niet onbevredigd kunnen blijven zonder schade voor groote belangen en zonder opoffering der toekomst aan den wensch, om het tekort op deze begrooting tot een minimum terug te brengen?

Havenwerken bij Batavia. Onder de bestaande omstandigheden kon men zich met de denkbeelden, hieromtrent in de Memorie van Toelichting ontwikkeld, over het geheel wel vereenigen. Intusschen werd de hoop uitgedrukt, dat binnen een niet te langen tijd geschikte concessiearissen zouden worden gevonden tot het bouwen en exploiteeren eener werf tot reparatie van schepen met dok of dokken als anderszins. Door sommigen werd de vraag gedaan, of hetgeen de Minister aan de particuliere nijverheid wil overlaten van voldoende omvang was om het waarschijnlijk te maken, dat spoedig aannemelijke aanvragen om concessie zullen worden ingediend. Andere leden waren hieromtrent tamelijk gerust; men moest bedenken dat de bediening der havenwerken bij Batavia grooter voordeelen aanbiedt dan bij voorbeeld hier te lande die van de haven te Vlissingen, omdat Batavia, in tegenstelling met laatstgenoemde plaats, reeds eene niet onbelangrijke scheepvaart bezit. In elk geval meende men den Minister te moeten waarschuwen tegen de bedenkelijke gevolgen, welke het verlenen van een monopolie zonder voldoende waarborgen kon opleveren, en zoude men prijs stellen op eene soortgelijke verklaring van zijne zijde, als indertijd door den Minister DE BRAUW werd afgelegd, dat hij namelijk in deze zaak geen beslissing zou nemen buiten overleg met de Staten-Generaal. Men vond daartoe eene aanleiding te meer in de benoeming van den heer DE GELDER, mede-aanvrager der vroegere, niet verleende concessie voor de exploitatie der havenwerken, tot lid van den Raad van Indië. Tevens werd herinnerd aan de beweringen van de kamer van koophandel te Batavia en van onderscheidene deskundigen, dat het plan voor den aanleg der haven van Tandjong Priok door toedoen van den heer DE GELDER, ondanks aanmerkelijke opdrijving der kosten, zou zijn beborven, en dat de haven thans, door het instroomen der Tjiluwong, aan het gevaar van aanslibbing zou blootstaan. Men wenschte te vernemen, in hoever de Minister de geruststellende verklaring van zijn voorganger kon herhalen, dat aan het ongunstig oordeel der kamer van koophandel te Batavia over het scheepvaart-

kanaal tusschen de stal en de nieuwe haven geen gewicht te hechten was.

Staatspoorwegen. Het voorstel van den Minister, om reeds in den loop van dit jaar een aanvang te maken met den aanleg voor Staatsrekening van een spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap, werd op de gronden, in de Memorie van Toelichting ontwikkeld, door vele leden goedgekeurd.

Het ontbrak daartegen echter ook niet aan bezwaren. Zonder het nut van dezen spoorweg te betwisten, meenden sommige leden dat het niet vrij van bedenking was, bij den min gunstigen toestand der Indische financiën tot een werk te besluiten, dat vier jaren lang de begrooting met eene som van 4 milioen 's jaars zou bezwaren. Het argument van den Minister, dat binnen kort het noodige personeel van den dienst der Staatspoorwegen beschikbaar komt, scheen hun weinig klemmend. Het is, zeiden zij, in strijd met de eischen van een spaarzaam beheer, tot den aanleg van spoorwegen te besluiten in verband met den wensch, om het personeel aan het werk te houden. Zij achtten de vraag gewettigd of deze spoorweg zoo urgent was, dat hij ter bespoediging zelfs van twee zijden te gelijk zou moeten worden onder handen genomen, gelijk de Minister in uitzicht stelt. De Minister erkent, dat de opbrengst der lijn aanvankelijk laag zal zijn; immers de onderstelling, dat spoedig een groot gedeelte van de suiker uit Djokjokarta naar Tjilatjap zal vervoerd worden, acht hij volstrekt verwerpelijk. De rentabiliteit van dezen spoorweg zal dus vooreerst wel problematiek blijven; ook ter voorziening in de behoeften der streek ware wellicht een stoomtramweg verkieslijk. Of eindelijk de »uitmuntende haven" van Tjilatjap als handelshaven wel ooit een groote vlucht zal nemen, gelijk de Minister schijnt te onderstellen, valt te betwijfelen met het oog op de groote gevaren, die deze plaats voor de gezondheid van Europeanen oplevert.

Enkele leden, die de noodzakelijkheid van den aanleg der lijn Djokjokarta-Tjilatjap erkenden, vroegen of deze langs de Zuidkust van Java loopende spoorweg wel te beschouwen was als een gedeelte der stamlijn, die de Regeering meent te moeten in handen houden. In elk geval wenschten zij omtrent het lot der daarvoor gedane concessie-aanvragen enige nadere bijzonderheden te vernemen.

Aan den lantsgemelden wensch werd het verzoek aan den Minister vastgeknoopt, om aan de Kamer een bijgewerkten staat der aanhangige concessie-aanvragen voor den aanleg van spoor- en tramwegen te willen overleggen.

Voorts werd inlichting gevraagd omtrent de redenen, die geleid hadden tot het plan om een tweede station te Djokjokarta te bouwen. Waarom, vroeg men, niet liever onderhandeld met de eigenaresse van het bestaande station aldaar?

Men vestigde de aandacht op het nieuw algemeen reglement voor de spoorwegdiensten in Nederlandsch-Indië van 9 December 1883 (*Indisch Staatsblad* n°. 277), het algemeen reglement op den aanleg en de exploitatie van stoomtramwegen voor publiek verkeer in Nederlandsch-Indië van denzelfden datum (n°. 278), en de verordening, houdende de voorwaarden, waarop in het algemeen vergunning kan worden verleend voor den aanleg en de exploitatie van stoomtramwegen voor publiek verkeer in Nederlandsch-Indië van denzelfden datum (n°. 279). De bepalingen, in deze verschillende reglementen vervat, zijn veel bezwaarder dan die in Nederland bestaan, en het is te vreezen, dat zij particulieren van aanleg en exploitatie van spoor- en tramwegen zullen afschrikken. Gaarne zoude men 's Ministers meening daarover leeren kennen.

Ook wenschte men de zienswijze van den Minister te vernemen over de bestaande combinatie van de directie der Staatspoorwegen met het toezicht op particuliere lijnen en het adviseurschap voor spoorwegconcessiën. Reeds in beginsel niet vrij van bedenking, leverde deze vereeniging van functiën naar het scheen te meer bezwaar, omdat de verhouding van den bedoelden hoofdamtenaar tegenover de Indische Spoorwegmaatschappij blijkens 's Ministers eigen mededeelingen te wenschen overliet.

Ten slotte vroeg men mededeeling der gronden, waarop de Gouverneur-Generaal nader de noodzakelijkheid heeft aangetoond, om een stoomtramweg van Kotta-Radja naar Analoeng aan te leggen.

AFDEELING VII.

Algemeen wenschte men van den Minister te vernemen of hij, om in den toestand van Atjeh behoorlijk te voorzien, geen wijzigingen in de bestaande legerformatie noodig achtte. Ook al was men in beginsel voor beperking van den oorlogstoestand gestemd, dan nog scheen uitbreiding van strijdkrachten door de omstandigheden geboden, en kon deze zich, naar men meende, niet bepalen tot het vormen van een overcomplete uit inlanders, hetgeen men als regel niet vrij van bedenking achtte. Eveneens werden in de leiding onzer strijdkrachten in verschillende opzichten verbeteringen noodig geacht. Zoo werd gewezen op den nadeeligen invloed der militaire bureaucratie, alsmede op het ontbreken van een generalen staf in den eigenlijken zin des woords.

In verband met 's Ministers mededeeling, dat aan den kampementsbouw te Malang niet meer dan f 250 000 zal kunnen worden verwerkt, dus f 110 000 minder dan vroeger verwacht werd, vroeg men of krachtig voortwerken aan de kampementen aldaar en te Magelang in het belang van den gezondheidstoestand der troepen niet dringend noodig was.

De opmerking werd gemaakt, dat ook blijkens het groot aantal praeventief gedetineerden de zaken voor den krijgstraad zeer langzaam worden afgedaan. Enkele leden vonden daarin aanleiding om als hun gevoelen uit te spreken, dat de straf van rietslagen bij het leger ontijlig is afgeschaft.

In eene der afdelingen meende men te weten dat, bij de niet zelden voorkomende verwisselingen van standplaats tusschen officieren, somtijds door dezen passagegelden genoten werden, waarop zij geen aanspraak hadden. Men vertrouwde, dat de Minister aan dit misbruik, daar waar het zich voordeed, een einde zou weten te maken.

Hoe staat het, vroegen sommigen, met de zaak van den kwartiermeester KLRIJ? Zal de Minister zich in deze houden aan de toezeggingen zijner beide ambtsvoorgangers?

AFDEELING VIII.

Verscheidene leden hadden met genoegen bespeurd, dat de post voor den aanbouw van een schroefstoomschip 4de klasse, ter vervanging van de *Deli*, niet meer op de begrooting voorkomt. Intusschen hoopten zij, dat aangaande de inkrimping der Indische militaire marine met uitbreiding der Gouvernements-marine spoedig een besluit zou worden genomen; immers thans zal voor geen van beide worden aangebouwd.

's Ministers voornemen tot herziening van het plan tot overbrenging van de fabriek te Soerabaja naar het marine-etablisement aldaar vond bijval.

Men wenschte eenige nadere toelichting te ontvangen omtrent de noodzakelijkheid, om de inkomsten van het personeel bij het loodswezen te Soerabaja te verbeteren door verhooging van het aandeel in de loodsgelden. De daarvoor uitgetrokken som van f 10 000 scheen in verhouding tot de primitieve raming tamelijk hoog.

Uitgaven in Nederland.

AFDEELING III.

De regeling, ten opzichte van het pensioen van den tegenwoordigen Minister bij Koninklijk besluit dd. 23 Februari jl. gemaakt, werd door eenige leden in strijd geacht met den geest der wet betreffende de burgerlijke pensioenen, die bij artt. 19 en 30 in het geval van dienst in 's Rijks overzeesche bezittingen voorziet.

Opnieuw werd door sommige leden de wenschelijkheid betoegd, om van de Indische ambtenaren meer kennis van de Oostersche talen te vorderen. Wil men ambtenaren verkrijgen, die over de toestanden in Indië meer licht verspreiden en niet bij voorkeur alles uit hunne burelen besturen, dan is in de eerste plaats noodig dat zij de volks-taal goed machtig zijn. Behalve kennis van het Maleisch zou men kennis van het Javaansch, of wel van eene andere Oostersche taal naar verkiezing, moeten eischen. Van

de burgerlijke ambtenaren bovendien kennis van de beginselen van landbouwkunde.

In eene der afdelingen werd de meening ontwikkeld dat, misschien ten gevolge van geuite klachten over den onvoldoenden staat, waarin sommige uit Nederland verzonden goederen in Indië aankwamen, thans bij de keuring van uit te zenden goederen met overdreven gestrengheid wordt te werk gegaan. Daarbij komt, zeide men, dat in geval van herkeuring weder alleen door de Regeering een commissie benoemd wordt, zonder dat de fabrikant daarvoor mede een lid kan aanwijzen. In plaats van de afgekeurde goederen wordt voor rekening van den fabrikant een nieuwe kavel besteld, waarvoor de leverancier dan zeer hooge prijzen pleegt te berekenen. Voorts geschiedt de aanbesteding van ijzerwerk bij het Departement van Koloniën op andere wijze dan bij andere Departementen. De prospectussen zijn voor de belanghebbenden alleen te verkrijgen, zoover de voorraad strekt; deze is niet zelden reeds uitgeput, wanneer men zich er om aanmeldt. Eindelijk bestaat deze verkeerde regeling, dat de belanghebbenden de bestekken alleen in tegenwoordigheid der ambtenaren, en niet op eene derde plaats, kunnen inzien. Men wenschte de aandacht van den Minister op een en ander te vestigen. In andere afdelingen kwam men nog eens terug op de meermalen in vorige Verslagen opgenomen klachten over minder goede hoedanigheid en ondoelmatigheid van uitgezonden goederen. Van den Minister, die van nabij heeft kunnen zien wat er van die klachten is, wenschte men de inzichten daaromtrent te vernemen.

AFDEELING IV.

Nu de wetenschappelijke onderzoekingen betreffende de te veilen kinabast zijn afgeschaft, zullen thans, blijkens de mededeeling van den Minister, hier te lande scheikundige analyses plaats hebben, waarvoor eene som van f 1500 wordt uitgetrokken en waarmede de gewezen directeur der kina-onderneming gedurende zijn verlofstijd zal worden belast. Men vroeg, waarom deze analyses niet als vroeger door den directeur in Indië zullen worden verricht. Is deze ambtenaar daartoe niet bekwaam?

AFDEELING V.

De opleiding van personen ten behoeve van het inlandsch onderwijs, waarvoor de Minister nog eene som van f 4600 uittrekt, levert, naar men meende, geen noemenswaardige resultaten op. Kan deze post niet geheel vervallen?

Men vroeg, hoe het thans stond met de aanvraag om concessie voor de ontginning van steenkolen in Koetei en Sambalioeng, en drong, met het oog op het grootte belang, om den ondernemingsgeest niet te ontmoedigen, op spoedige afdoening dezer aangelegenheid aan.

Ook werd gevraagd, in welken stand de concessie-aanvragen voor het Ombiliën-steenkolenveld thans verkeerden.

Het ware zeer in het belang van de nijverheids-ondernemingen in Deli, indien van het Britsch-Indisch gouvernement vergunning kon worden verkregen om daarvoor in Britsch-Indië arbeiders te werven. Voor de Straits-settlements is die werving toegestaan. Men vroeg of het niet mogelijk zou zijn, die vergunning langs diplomatieken weg ook voor Deli te verkrijgen. De Regeering kon zich toch er op beroepen, dat daar thans op het stuk van arbeids-contracten eene wetgeving bestaat, die aan de van Engelsche zijde gestelde eischen voldoet.

Men meende te weten, dat de rekening der in 1883 te Amsterdam gehouden koloniale tentoonstelling, waarvoor ten laste der Indische begrooting een subsidie van f 150 000 werd verleend, met een tekort van ruim f 100 000 sluit, en dat het comité van uitvoering der tentoonstelling aan de Regeering verzocht heeft, om dat nadeelig saldo voor rekening van het Rijk te nemen, doch op dat verzoek een afwijzend antwoord heeft bekomen. Hoewel men deze houding der Regeering, ook met het oog op de indertijd door den Minister DE BRAUW jegens het comité van uitvoering afgelegde stellige verklaring, dat hij in geen geval tot verhooging van het subsidie zou kunnen medewerken, volkomen gewettigd achtte, meende men de Regeering te moeten uitnoodigen om nog eens te overwegen, of er in verband met den zeer bevredigenden uitslag der tentoonstelling geen termen zouden kunnen worden gevonden, om het uitvoerend comité in den aanzienlijken schadepost, die voor zijne rekening blijft, te gemoet te komen. Men vond daartoe te meer aanleiding als men bedacht, dat dit groote succes voor een goed deel te danken was aan de zeer aanzienlijke inzendingen, door de Indische Regeering gedaan, inzendingen die veel grooter waren gebleken, dan het comité aanvankelijk had durven hopen. Door die bovenverwachting groote gouvernementen-inzendingen waren nu echter ook de kosten voor een veel grooter aantal meters ruimte, bezorging, verzorging, enz. aanmerkelijk hooger geloopt dan die, waarop de aanvankelijk gemaakte raming voor een subsidie van f 150 000 gebaseerd was.

AFDEELING VII.

In eene afdeling werd het gevoelen verdedigd, dat de Minister hier in zijn op zichzelf loffelijk streven naar beperking van uitgaven te ver ging. Men achtte toch het gebruik van bergbatterijen in Indië hoogst noodzakelijk, en bracht in herinnering, hoe vóór een paar jaren op de aanschaffing daarvan door den toenmaligen legercommandant sterk is aangedrongen.

AFDEELING VIII.

De vraag werd gedaan, onder welk middel de waarde van den inventaris van het schroefstoomschip 2de klasse *Watergeus* in ontvangst gebracht wordt.

Middelen in Indië.

Is, vroegen eenige leden, het besluit van den vorigen Gouverneur-Generaal tot uitsluiting van de kinderen van vreemde Oosterlingen van de hoogere burgerscholen bereids ingetrokken?

Vastgesteld den 30sten Mei 1884.

VAN GENNEP.
SCHIMMELPENNINCK.
W. VAN DEDEM.
BAHLMANN.
VOS DE WAEL.

